

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 11, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 336.1.7; 330.3

I. В. Грицюк,

к. е. н., доцент кафедри фінансів Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ, м. Чернівці

ГРОШОВО-КРЕДИТНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ

I. V. Hrytsyuk,

PhD in Economics, Associate Professor of Finance, Chernivtsi Trade and Economic Institute KNTEU, Chernivtsi

MONETARY INSTRUMENTS AND THEIR INFLUENCE ON ECONOMIC GROWTH

Висвітлено використання грошово-кредитних інструментів реалізації фінансової політики держави. Проведено їх аналіз та вплив на подальший економічне зростання. В статті найбільшу увагу приділено такому інструменту як інфляція та особливо обмеженню її негативних наслідків. Окреслено, що сучасні економічні та фінансові теорії, моделі, різноманітні методи вирішення макроекономічних і макрофінансових проблем не можуть в повній мірі забезпечити економіку від потрясінь та економічних криз. Оцінка теоретичної надійності і практичного використання грошово-кредитних інструментів визначається конкретними умовами і залежить від своєчасності прийняття рішення щодо використання того чи іншого фінансового інструмента, проведення аналізу після їх застосування.

Deals with using monetary instruments of implementation of the financial policy are considered in the article. In paper most attention is given to this instrument as inflation and especially to limit its negative consequences. Outlined that the current economic and financial theories, models, various methods for solving the macroeconomic and macro-financial problems can not fully protect the economy from shocks and economic crises. Assessment of the reliability of the theoretical and practical use of monetary instruments is determined by specific conditions and depends on the timeliness of decision-making on the use of a financial instrument analysis after application.

Ключові слова: *інфляція, ревальвація, девальвація, дефляція, монетарна політика, економічне зростання, грошово-кредитні інструменти.*

Keywords: *inflation, appreciation, depreciation, deflation, monetary policy, economic growth, monetary instruments.*

Постановка проблеми. Грошово-кредитні інструменти забезпечують досягнення економічного зростання в країні шляхом утримання внутрішньої і зовнішньої стабільності національної грошової одиниці. Використання грошово-кредитних інструментів реалізації державної фінансової політики передбачає глибоке та послідовне дослідження їх суті та змісту, а також взаємозв'язку один з одним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій обраної теми, свідчить про глибокий інтерес до досліджуваної проблематики. Серед вітчизняних науковців питання монетарної політики досліджуються таким вченими, як Барановський О.І., Геєць В.М., Гальчинський А.С., Лютий І.О., та інші. У царині подій, що відбуваються у світі в цілому так і в Україні, зокрема, а саме стану фінансово-економічної ситуації, питання використання грошово-кредитних інструментів, як одного з факторів впливу на економічне зростання держави, набуває особливого значення.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів використання грошово-кредитних інструментів задля забезпечення макроекономічної та макрофінансової стабільності держави.

Основні результати дослідження. Згідно закону України «Про Національний банк України» НБУ проводить грошово-кредитну політику згідно з визначеними Радою НБУ засадами, як «комплекс змінних індикаторів фінансової сфери, що дають можливість НБУ за допомогою інструментів (засобів і методів) грошово-кредитної політики здійснювати регулювання грошового обігу та кредитування економіки з метою забезпечення стабільності грошової одиниці України як монетарної передумови для економічного зростання і підтримки високого рівня зайнятості».[2]

Вибір монетарних інструментів для проведення грошово-кредитної політики залежить від багатьох чинників і, в першу чергу, від загального рівня розвитку економіки, стану і структури банківської системи держави, рівня розвитку грошово-кредитних інструментів та їх своєчасного застосування, кваліфікації працівників тощо. Головна мета використання грошово-кредитних інструментів полягає в тому, щоб забезпечити макроекономічну та макрофінансову стабільність шляхом обмеження високих і середніх темпів інфляції, утримання позитивних процентних ставок, оскільки вони сприяють притоку іноземних інвестицій та підтримання реального валютного курсу для забезпечення експорту національних товарів. В залежності від стану розвитку економіки та фінансово-кредитних інститутів використовуються ті чи інші грошово-кредитні інструменти, але у фінансово-економічній науці найбільша увага приділяється такому інструменту як інфляція і особливо обмеженню її негативних наслідків.

Серед грошово-кредитних інструментів найбільший руйнівний потенціал належить інфляції і тому переважна більшість монетарних інструментів направлена на уникнення чи унеможливлення, або на пом'якшення негативного впливу інфляції як на саму грошово-кредитну сферу і її інструменти, так і на економіку в цілому. Інфляція як фінансовий феномен досліджувалася різними вченими і з різних теоретичних підходів. Так, наприклад, з позиції теорії грошей причиною інфляції є більш швидке зростання грошової маси порівняно із зростанням товарної маси, з позиції теорії інфляції витрат – це наслідок незалежного зростання витрат виробництва, з позиції монетаристів в основі інфляції лежать зміни у співвідношенні грошової маси в обігу (пропозиція грошей) і реальною потребою в грошових коштах (попит на гроші) [1, 3, 4, 5, 6, 7]. При цьому варто зазначити, що і класичний, і монетаристський підходи спираються на твердження, що інфляція носить грошову природу і відображає перенасичення грошей в обігу.

В сучасній економічній і фінансовій науці поняття «інфляція» трактується з одного боку, як стає підвищення цін і заробітної плати в грошовому виразі, з іншого – як знецінення грошей, що проявляється в зростанні цін на товари і послуги тощо. Тобто інфляція виступає важливим інструментом, який впливає та в значній мірі визначає стабільність грошово-кредитної системи держави. Тому зростання рівня інфляції приводить до розбалансування та деформації економіки, негативно впливає на грошово-кредитну систему, не завжди справедливо перерозподіляє національне багатство країни, що приводить до зниження рівня економічного зростання та рівня життя населення.

На рівень інфляції впливають як монетарні, так і немонетарні чинники. Монетарні чинники визначаються в першу чергу, цілями грошово-кредитної політики держави: співвідношення грошової маси та товарної пропозиції, емісійне кредитування, валютний курс, ставка рефінансування та вартість кредиту. До немонетарних чинників належать: зростання затрат на імпорتنі складові, інфляційні та девальваційні очікування, випереджаюче зростання заробітної плати

порівняно із зростанням продуктивності праці тощо. Немонетарні чинники об'єктивно впливають на інфляцію і в кінцевому підсумку приводять до зростання витрат виробництва.

Отже, аналіз поняття «інфляція» дозволяє зробити наступні висновки. По-перше, інфляція – це складний грошово-кредитний інструмент, який має як позитивний вплив на економічне зростання, так і несе в собі загрозу (потенційну і реальну) породжувати диспропорції, скорочувати платоспроможний попит та призводити до кризових явищ в економіці і фінансовій системі держави. По-друге, інфляція – це постійне явище економічного і фінансового життя країни, і тому виникає потреба не тільки її глибокого теоретичного дослідження, але й практичного використання як інструмента розвитку економіки. По-третє, інфляція забезпечує внутрішню саморегуляцію економіки шляхом використання монетарних і немонетарних інструментів. З інфляцією не потрібно боротися, а необхідно навчитися управляти нею, використовуючи її позитивну дію впливу на розвиток економіки та пом'якшувати негативні наслідки. Стабільний розвиток економіки в повній мірі залежить і потребує ефективного використання інфляції як її регулятора та фінансового інструмента. В умовах стабільного розвитку економіки, коли витримуються співвідношення між основними макропоказниками, врівноважується попит і пропозиція грошової і товарної маси інфляція (помірна) стимулює виробництво, сприяє зростанню сукупного попиту швидше, ніж відбувається зростання цін, і тим самим забезпечує зростання реального ВВП. По-четверте, інфляція є інструментом не тільки регулювання економіки, але й інструментом перерозподілу ВВП, доходів населення та підприємств, мобілізації доходів державного бюджету. Так, наприклад, інфляція використовувалася як інструмент першого нагромадження капіталу в трансформаційних економіках, коли приватизація державних підприємств здійснювалася по занижених цінах та шляхом спекулятивних фінансових і торгових операцій тощо. По-п'яте, інфляція виступає рівноправним інструментом серед інших грошово-кредитних інструментів, а це означає, що вона залежить від їх дії та відповідним чином на них впливає.

У зв'язку з цим, важливо розглянути дію та вплив інших грошово-кредитних інструментів на інфляцію, а також взаємодію та взаємовплив один на одного. Для уникнення та пом'якшення кризових явищ в економіці та фінансово-банківській сфері використовується такий інструмент як девальвація. Девальвація використовується в ситуації, коли інші грошово-кредитні інструменти вже вичерпали свої потенційні можливості або своєчасно не були застосовані для поліпшення фінансово-економічного стану держави. Прискорює та поглиблює девальвацію цінова неконкурентоспроможність на зовнішніх ринках значної частини вітчизняних товарів. Девальвація як останній єдиний оперативний інструмент в підтриманні макроекономічної рівноваги та грошово-кредитної системи і економіки в цілому на плаву, має як позитивні результати, так і негативні наслідки. До позитивних результатів використання девальвації слід віднести, по-перше, утримання та закріплення на зовнішніх ринках національних товаровиробників конкурентоздатної продукції, покращення торгових позицій країни на світовому ринку. Девальвація національної грошової одиниці сприяє зниженню цін на товари та витрати на їх виробництво і реалізацію. Здешевлюючи експортні товари, девальвація одночасно підвищує ціни на імпортні товари та стимулює зростання експорту тих товарів, які можуть конкурувати з імпортними і в певній мірі обмежує імпорт іноземних товарів. По-друге, девальвація забезпечує збалансування торгового і платіжного балансу, стимулює економічне зростання на певному відрізку часу, оскільки укріплюється грошово-кредитна система держави. Економічний ефект від девальвації для стимулювання внутрішнього виробництва і вирівнювання платіжного балансу залежить від темпів зростання цін і інфляції.

Якщо загальний рівень цін і інфляції будуть збільшуватися швидкими темпами, то це приведе до втрати позитивних результатів девальвації, тобто до втрати так названої експортної премії. Девальвація одночасно зменшує і експорт, і імпорт. Так, наприклад, девальвація гривні в кінці 2008 року на 58,3% привела до падіння експорту у 2009 році до 59,3%, імпорту до 53,1%, а ВВП – до 14,8% [6, с.10, 82]. При цьому збільшення експортної премії стимулює збільшення імпорту і практично не збільшує експорт. Так, якщо експорт у 2010 році зріс на 29,5%, у 2011 році – на 33%, у 2012 році – на 0,6%, у 2013 році зменшився на 3,5%, то імпорт – відповідно – на 33,7%, 36,0%, 2,5% та зменшився на 12,1% [6, с.82].

Тобто девальвація, давши певний поштовх до зростання експорту у 2010-2011 рр. та зростання ВВП (відповідно 4,1% та 4,5%), не змогла закріпити таку динаміку, що в результаті несприятливої кон'юнктури на світових ринках та невикористання інших грошово-кредитних та фінансових інструментів призвело до зниження темпів зростання ВВП у 2012 році до 0,1%, а за 2013 рік – 0,0%.

При цьому експорт у I кварталі 2013 року збільшився на 0,1%, а об'єми імпорту скоротилися на 6,7%. Поряд з позитивними результатами девальвація одночасно приводить до негативних наслідків, які проявляються в тому, що, по-перше, відбувається зниження ефективності функціонування економіки в цілому. Зростання цін на імпортні товари чи обмеження їх закупівлі примушують національних виробників використовувати більш дорогі, порівняно із світовим ринком внутрішні ресурси, що веде до зростання витрат виробництва та зменшення їх прибутків. По-друге, девальвація веде до переважного зростання нагромадження, зростає або обмежує споживчий попит, збільшує безробіття, по-третє, стимулюючи експорт та збільшуючи валютні надходження девальвація збільшує розрив між товарною і грошовою масою в обігу, що приводить до порушення балансу між сукупним попитом та сукупною пропозицією, тим самим провокуючи інфляційні процеси та інфляційний тиск на економіку. По-четверте, девальвація збільшує розміри зовнішнього боргу та витрати на його обслуговування. По-п'яте, в умовах сильної інфляції девальвація закріплює та поглиблює знецінення національної грошової одиниці.

Девальвація, стимулюючи споживчий попит на внутрішньому ринку та підвищуючи конкурентоздатність вітчизняних товарів одночасно підвищує темпи інфляції. Зростання темпів інфляції приводить до зниження конкурентоздатності товарів на зовнішніх ринках, а підвищення цін стримує експорт товарів, що в кінцевому підсумку впливає на темпи економічного зростання та веде до скорочення ВВП. Водночас, внутрішній ринок, завдяки різниці в цінах притягує більш дешеві імпортні товари, а зростання інфляції негативно впливає на рахунок торгового балансу та послаблює позиції країни в міжнародній торгівлі.

Тому для зниження рівня інфляції, приведення її до оптимальних величин використовують такий інструмент як ревальвація, дія якого направлена на підвищення курсу національної грошової одиниці. Ревальвація, діючи у зворотному напрямі ніж девальвація, стримує попит на внутрішньому ринку, стимулює імпорт та забезпечує приплив іноземних інвестицій. Варто підкреслити, що і девальвація, і ревальвація, за інших рівних умов, прямо впливають на платіжний баланс та рахунок поточних операцій. При цьому девальвація може використовуватися (разом з іншими інструментами) як важлива макрофінансова складова для проведення поточних замощень або обмеження обсягів імпорتنих товарів, а ревальвація (за інших рівних умов) як один з важливих інструментів стимулювання імпорту. Девальвація через підвищення цін на імпортні товари, а ревальвація, навпаки, через зростання цін на експортні товари, та пониження цін на імпортні товари, полегшує їх доступ на внутрішній ринок та створюючи конкуренцію для національних товаровиробників, приводять до зниження темпів зростання ВВП та уповільнення економічного зростання.

Використання дефляції, як важливого інструмента впливу на інфляцію та забезпечення стабільного валютного курсу, забезпечує зниження загального рівня цін в економіці та зростання купівельної спроможності національної грошової одиниці. Дефляція використовується для обмеження попиту всередині країни з метою вивільнення ресурсів для нарощування експорту та стримування імпорту. Однак обмеження попиту всередині країни при значній частці неконкурентоздатних товарів не вирішує проблеми нарощування експорту, а навпаки на певний період (короткостроково) уповільнює темпи економічного зростання. Якщо ціни на експортні товари зростають більш швидкими темпами, то значно швидше зростає і імпорт, що веде до погіршення поточного рахунку платіжного балансу. Варто зазначити, що експортні ціни прямо залежать не тільки від рівня продуктивності праці, але й від стабільності валютного курсу. Тому з метою недопущення швидкого знецінення національної валюти держава проводить помірну девальвацію грошової одиниці. Помірна девальвація підвищує ціни на імпортні товари, які в свою чергу впливають на зростання внутрішніх цін на товари та послуги.

Важливим інструментом, який впливає на ефективне функціонування економіки та фінансової системи є грошова емісія. Грошова емісія здійснюється шляхом випуску такої маси грошей, що забезпечує розвиток і функціонування економіки. Тобто емісія направлена на збільшення грошової маси, і економічному межю її зростання є приріст ВВП. Якщо емісія здійснюється безконтрольно, то це приводить до знецінення грошей. Необроблена емісія приводить до того, що канали грошового обігу переповнюються грошовою масою і вартість цих грошей знижується прямо пропорційно їх кількості, що підштовхує інфляцію. Ситуація погіршується, коли канали грошового обігу накачуються іноземною валютою, коли відбувається масове переведення безготівкових грошей в готівкові, коли зростають небанківські джерела грошової маси у вигляді дебіторсько-кредиторської заборгованості тощо. Тому важливо у сфері грошових відносин, з одного боку, забезпечити реальний попит на гроші та їх достатність для стимулювання економічного зростання, що є досить складним завданням, а з іншого – якщо не збільшувати грошову масу, то попит на гроші буде підвищуватися, а процентні ставки досягнуть таких розмірів, що будуть гальмувати розвиток економіки.

Грошова емісія здійснюється на кредитних засадах шляхом кредитування комерційними банками суб'єктів підприємницької діяльності (кредитна експансія) та шляхом зростання дефіциту державного бюджету. Дефіцит державного бюджету покривається або грошовою емісією, або випуском довгострокових державних облігацій. Якраз дефіцит державного бюджету, з одного боку, виступає причиною зростання грошової маси в обігу, а з іншого – створює додатковий попит, який не забезпечується відповідною пропозицією товарів, що збільшує державний борг та активізує банківську систему щодо кредитування держави. Нарощування кредитування стимулює збільшення споживання та провокує інфляційні процеси. Для покриття дефіциту бюджету держава випускає та розміщує облігації державної позики в центральному банку і отримує кредити, що вимагає додаткової емісії грошей на відповідну суму. Перманентне зростання державного боргу в свою чергу підсилює інфляційні процеси, стимулює нарощування боргу в грошовій формі, тим самим знецінюючи його. Наслідком цього є падіння дохідності кредитів, оскільки відсотки сплачуються вже знеціненими грошима, а розміщення нових державних цінних паперів стає все більш проблемним. Але незважаючи на це уряд продовжує звертатися до випуску і розміщення позик, що разом з інфляцією поглиблює проблему виплати державного боргу.

В свою чергу покриття бюджетного дефіциту за рахунок емісії стимулює інфляцію і зростання цін, оскільки між грошовою масою і рівнем цін існує тісний взаємозв'язок і взаємообумовленість: пропозиція грошей і рівень цін змінюються в одному напрямі, а темпи зростання грошей провокують інфляцію, яка є умовою зростання цін. Крім того, збільшення грошової маси і коливання валютного курсу в свою чергу підсилюють інфляційні процеси в економіці в цілому та прямо впливають на динаміку цін і зростання ВВП. Тому держава використовує такі фінансово-кредитні інструменти, які прямо впливають на зростання грошової маси. З одного боку, це стримування кредитної експансії комерційних банків такими інструментами як процентна ставка, норми та обсяги обов'язкових резервів тощо, а з другого – зменшення дефіциту державного бюджету. Тобто держава, здійснюючи контроль за каналами надходження грошової маси в обіг та обмежуючи її приріст, може таким чином впливати на інфляцію.

Висновки. Проведений аналіз окремих грошово-кредитних інструментів, їх впливу на економічне зростання дозволяє зробити наступні висновки:

1. Постійне використання фінансово-кредитних інструментів як важливих регуляторів встановлення макрофінансової стабілізації, незважаючи на їх ефективність, не завжди приносить позитивні результати, оскільки зачіпає не тільки фінансово-банківську сферу, але й економіку в цілому, стримуючи її розвиток або провокуючи інфляцію.

2. Позитивні результати від проведення девальвації полягають у тому, що одночасно зростає конкурентоздатність національних товарів, стимулюється експорт та обмежується імпорт товарів, поліпшується торговий і платіжний баланс. Негативні результати проявляються в тому, що девальвація може призводити до зростання процентної ставки, підвищення інфляційного тиску та скорочення ВВП. Девальвація призводить до зростання проблемних кредитів, погіршує якість кредитних портфельів та загрожує стабільності банківської системи. Дестабілізація монетарної стабільності провокує різкий спалах інфляції, негативно впливаючи на кредитну і депозитну базу комерційних банків, і тому для забезпечення макроекономічної стабілізації підвищуються процентні ставки та скорочуються бюджетні видатки.

3. Ревальвація національної грошової одиниці з метою стримування чи обмеження призводить до дефіциту грошової маси, тим самим здійснюючи тиск на валютний ринок та послаблюючи експортні позиції і збільшуючи зовнішньоторговельний дефіцит.

4. Зростання дефіциту державного бюджету та обсягів державного боргу потребують все в більшій мірі збільшувати витрати на його обслуговування, а підтримання стабільного валютного курсу дозволяє уряду знижувати ці витрати.

Література.

1. Генрих Бортис. Институции, поведение и экономическая теория: Вклад в классико-кейнсианскую политическую экономию. – К.: Изд-дом «Києво-Могилянська академія». - 2009. – 598 с.
2. Про Національний банк України : закон України : прийнятий 20.05.1999 року № 679-XIV / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 29. – С. 238 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 1999. – №7. – С.3 – 23. [Електронний ресурс] / Режим доступу до закону : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=3&nreg=679-14>
3. Инфляция и хозяйственный механизм (80-е годы). – М. : Наука. – 1993. – 296 с.
4. Инфляция: природа, совокупность и регулирование. Серия: «Макроэкономика». – Мн.: Право и экономика. – 1996. – 91 с.
5. Малкина М.Ю. Инфляция: теория и практика, история и современность. – Н.Новгород: Изд-во НГУ. – 1998. – 207 с.
6. Моніторинг макроекономічних та галузевих показників. Випуск 6(158). – 91 с.
7. Современная инфляция: истоки, причины, противоречия. – М.: Мысль. – 1980. – 247 с.
8. Уоскин В.М. «Денежный мир» Милтона Фридмена. – М.: Мысль. – 1989. – 173 с.

References.

1. Bortys, G. (2009), Ynstytutsyy, povedenye y ekonomycheskaia teoryia: Vklad v klassyko-kejnysyanskuiu polytycheskuiu ekonomiyu [Institutions, behavior and economic theory: Contribution to the classics-Keynesian political economy], Kyievo-Mohylians'ka akademiia, Kyiv, Ukraine.
2. Verkhovna Rada of Ukraine (1999), Law "On the National Bank of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/679-14> (Accessed 21 Oct 2014).
3. Nauka (1993), Ynflatsiia y khoziajstvennyy mekhanyzm (80-e hody) [Inflation and economic mechanism (80 years)], Nauka, Moscow, Russia.
4. Pravo y ekonomyka (1996), Ynflatsiia: pryroda, sukupnost' y rehulyrovanye. Seryia: Makroekonomyka [Inflation: the nature, sukupnost and regulation. Series: "Macroeconomics"], Pravo y ekonomyka, Minsk, Belorussia.
5. Malkyna, M.Yu. (1998), Ynflatsiia: teoryia y praktyka, ystoriya y sovremennost' [Inflation: Theory and Practice, History and the Present], Yzd-vo NHU, N.Novhorod, Russia.
6. Ministry of Economy of Ukraine (2006), Monitorynh makroekonomichnykh ta haluzevykh pokaznykiv [Monitoring of macroeconomic and sectoral indicators], Kyiv, Ukraine.
7. Mysl' (1980), Sovremennaia ynflatsiia: ystoky, prychyny, protivorechiya [Modern inflation: the origins, causes controversy], Mysl', Moscow, Russia.
8. Usoskyn, V.M. (1989), Denezhnyy myr Myltona Frydmena ["Money World" of Milton Friedman], Mysl', Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"